

VU Research Portal

Het bewoonbare land

Beekers, W.P.

2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Beekers, W. P. (2012). *Het bewoonbare land: Geschiedenis van de volkshuisvestingsbeweging in Nederland*. [, Vrije Universiteit Amsterdam]. BOOM.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

SAMENVATTING

LOGICA VAN DE VOLKSHUISVESTING

In dit proefschrift beschrijf ik de geschiedenis van de woningcorporaties in Nederland. Woningcorporaties worden vaak gerekend tot de civil society. Ik betoog echter dat er geen uniforme civil society is. Woningcorporaties zijn altijd pluriform en veranderlijk geweest. Ik beschrijf hun dynamiek aan de hand van het begrip 'logica's': vertogen die antwoorden geven op de vraag hoe deze instellingen ingericht, gefinancierd en bestuurd moeten worden.

Ik onderscheid vijf logica's die van invloed kunnen zijn: een *statelijke* (de organisatie is verbonden aan de overheid, die verschaft financiële middelen, schept een regulerend kader en houdt toezicht), *commerciële* (de organisatie richt zich op de commerciële markt, het principe van vraag en aanbod en particulier geld), *informele* (de organisatie sluit aan op de activiteiten van individuen in hun familiale, vriendschappelijke of buurt-netwerken), *associatieve* (de organisatie wordt gedragen door burgers, die zich buiten hun informele netwerk verenigen en als vrijwilligers deelnemen aan een collectieve actie) en een *professionele* logica (de organisatie wordt gedragen door geschoolde en gesalarieerde beroepskrachten, die streven naar een optimale dienstverlening).

DRIE GEDAANTEN VAN DE WONINGCORPORATIES

In hoofdlijnen zie ik in de corporatiegeschiedenis drie perioden, waarin bepaalde logica's dominant waren. In de eerste plaats beschrijf ik de tweede helft van de negentiende eeuw, de periode van de 'filantropische kapitalisten' (hoofdstuk 1-2).

De woningbouwverenigingen vonden hun inbedding in een breed beschavingsoffensief en dat kleurde hun identiteit. Associatieve en commerciële logica's waren dominant. Vrijwilligers droegen het werk en bestuurden de verenigingen. Zij investeerden kapitaal in ruil voor slechts marginale winstuitkeringen (vandaar: 'filantropisch kapitalisme'). Zij wilden echter geen liefdadigheid bedrijven, maar ook commercieel te werk gaan. Zo zouden zij arbeiders stimuleren zichzelf verder te helpen, potentiële aandeelhouders aantrekken en een voorbeeldfunctie vervullen op de woningmarkt.

In de tweede plaats beschrijf ik de periode van de 'woningcorporaties', vanaf het einde van de negentiende eeuw (hoofdstuk 3-6). Arbeiders eisten verbetering van hun levensomstandigheden, bijvoorbeeld op het gebied van het wonen. De elite gaf gehoor. Bestuurders van woningcorporaties wilden hun output vergroten door de introductie van statelijke en professionele logica's.

De Woningwet van 1901 schiep de mogelijkheid van staatssteun voor woningcorporaties, die daarna groeiden in aantal en grootte. Maar deze staatsinterventie vergrootte ook de afstand tussen de woningcorporaties en de samenleving. Burgers droegen de kosten van sociale woningbouw niet langer zelf. De overheid eiste zeggenschap over de bouw, het beheer, de financiën, de huurprijzen en de verdeling van de woningen.

Ook vond een professionalisering plaats. Verschillende verenigingen namen geschoolde en gesalarieerde woningopzichters aan. Landelijke verenigingen van woningcorporaties werden opgericht. Zij stimuleerden met overheidssteun de professionalisering en schaalvergroting van plaatselijke instellingen.

In de derde plaats beschrijf ik de periode van de 'sociale ondernemingen' vanaf de 1960s (hoofdstuk 7-9). Politici en bestuurders stelden de statelijke dominantie ter discussie en wilden de woningcorporaties meer zelfstandigheid geven. Die ruimte ontstond omdat de kwantitatieve woningnood geleefd werd. Tussen 1975 en 1995 bouwde de regering haar financiële steun af en gaf de woningcorporaties grote bestuurlijke vrijheid binnen prestatiekaders.

Politici en bestuurders overwogen de positie van woningcorporaties te

versterken via verschillende wegen: via het informele circuit (het coöperatief model), via het verenigingsmodel en door een verdere professionalisering. Maar in de praktijk oriënteerden bestuurders en politici zich sterk op professionele en commerciële logica's. Zij benaderden bewoners primair als dienstafnemers. Woningcorporaties moesten volgens hen 'sociale ondernemingen' worden: slagvaardige marktpartijen gericht op maatschappelijke dienstverlening. Door fusies ontstonden grote organisaties, met betaalde directeurs en commissarissen aan het hoofd.

HET PROFESSIONALISERINGPROJECT

Er loopt een rode draad door de geschiedenis van de woningcorporaties. Zij ontwikkelden zich, vanaf het einde van de negentiende eeuw, van verenigingen van actieve burgers tot autonome instituties van beroepskrachten.

Dit is een aanvulling op de geschiedschrijving van maatschappelijke organisaties. Die is te zeer beschreven aan de hand van het drieluik staat, markt en maatschappij. Bovendien dateren wetenschappers een identiteitsverandering van deze organisaties over het algemeen pas in de 1960s.

De continue professionalisering van de woningcorporaties was gebaseerd op een oriëntatie op een maximaal rendement. Die nadruk legden alle betrokken partijen: In de eerste plaats de organisaties zelf. Zij ontstonden als uitingen van een sociale beweging. Maar na de fase van mobilisatie, bleek het associatieve karakter geen doel op zich en stond doelmatig opereren voorop. Zij volgden daarin een veelvoorkomende ontwikkeling van institutionalisering.

In de tweede plaats was de professionalisering het gevolg van politieke keuzes. De Nederlandse regering volgde een corporatief sociaaleconomisch beleid: wanneer zij intervenieerde in de samenleving, probeerde ze dat te doen via steun aan maatschappelijke instituties. Maar deze overheidssteun ging gepaard met controle en een sterke oriëntatie op de staat (wel beschreven als 'welfare state isomorphism'). Het corporatieve beleid had een onbedoeld effect en deed de band van organisaties met de samenleving juist verzwakken.

In de derde plaats was de professionalisering het gevolg van de veranderde opstelling van burgers. De woningcorporaties ontstonden in een tijd van collectieve actie, waarbij burgers zich bewust werden van hun potentiële maatschappelijke invloed. Er heerste een discours van gemeenschapszin en plicht.

Door de opbouw van een verzorgingsstaat en welvaartsstijging werd het voor burgers minder aantrekkelijk zich in te spannen voor sociaal werk. Actieve burgers werden welvaartsconsumenten.

Deze processen van verstatelijking, institutionalisering en individualisering hebben hun stempel gedrukt op de geschiedenis van de woningcorporaties. Dat geldt waarschijnlijk evenzeer voor andere maatschappelijke organisaties, ook buiten Nederland. In de zoektocht naar een optimaal rendement waren buitenlandse voorbeelden voor corporatiebestuurders namelijk steeds een inspiratiebron.

Politici en bestuurders spreken vandaag de dag over woningcorporaties als civil society. Maar zij gaan eraan voorbij dat een gemeenschap van actieve burgers iets anders is dan een professionele instelling van opgeleide en gesalarieerde beroepskrachten. Wie verlangt naar nieuwe betrokkenheid van burgers moet daarom durven na te denken over nieuwe organisatievormen.